

ΠΑΤΡΙΣ

ΗΜΕΡΙΝΗ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΑΡΧΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

Ο... ΛΕΝΙΝ ΚΑΙ Ο... ΤΡΟΤΣΚΥ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ!

ΓΚΑΒΕΑΣ

ΒΟΥΡΔΟΥΜΠΛΑΣ

Ο άρχηγός των επιστάτων Θηβών, εξ των προπονητών του κομμουνικού κινήματος, καταζητούμενος τώρα από τας Αρχάς.

Ο ύπαρχηγός των επιστάτων, βοηθός του Γκαβέα, συλληφθείς ήδη εις τὸ Κιάτον, δλον είχε κατορθώσει νὰ διαφύγη.

γραμμή τῆς μάχης ἀπὸ τὸ ἔχσοι ἕνα ἔσοι τὰ σήμερα, τοὺς καιροῦν καὶ αὐτοὶ καὶ τοὺς

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Αθανάσιος Γ. Καραπέτσας

Ο ΔΙΧΑΣΜΟΣ ΤΟΥ '18

Τα Λαριακά και τα Θηβαϊκά

Ο διχασμός του '18

Απαγορεύεται η μερική ή ολική αναδημοσίευση ή αναμετάδοση ή διασκευή και αναπαραγωγή με οποιονδήποτε τρόπο, ηλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοτυπικό ή ηχογραφικό του παρόντος έργου ή μέρους αυτού, χωρίς την ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ έγγραφη άδεια του ΕΚΔΟΤΗ και του ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ. Νόμος 2121/1993 και Κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

«Ο διχασμός του '18»

© Εκδόσεις Ν. & Σ. Μπατσιούλας Ο.Ε., Αθήνα 2015

© Αθανάσιος Γ. Καραπέτσας

e-book

ISBN: 978-618-5176-02-0

Εκδόσεις Ν. & Σ. Μπατσιούλας

Πανόρμου 83, 11524 Αθήνα, τ: 2103315186, 2130229425

Πελοπίδου 5, 32200 Θήβα, τ: 2262100795, f: 2262027275

url: www.batsioulas.gr

e: info@batsioulas.gr

Αθανάσιος Γ. Καραπέτσας

Ο διχασμός του '18
Τα Λαμιακά και τα Θηβαϊκά

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	11
ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΛΑΜΙΑΣ	25
Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ - ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΕΛΑΣΕΙΣ	34
ΛΑΪΚΕΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΕΣ - ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΟ ΛΑΜΙΑΣ	45
ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ ΣΤΗ ΛΑΜΙΑ	49
ΟΙ ΔΙΚΕΣ ΤΩΝ ΣΤΑΣΙΑΣΤΩΝ ΤΗΣ ΛΑΜΙΑΣ	53
1) Η δίκη των πρωταίτιων: Αρχανιώτη – Γιαννακόπουλου – Ξηρομερίτη.	53
2) Η δίκη και η καθαίρεση του Μ. Λαμπαδιάρη.	55
3) Η δίκη του στρατιώτη Παπαδογεώργου και του λοχία Παρασκεβιώτη.	57
4) Η δίκη των Γκρέμου – Αντωνίου – Μαντζαφάρα – Χρωμισίου.	60
ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ	63
ΚΑΤΑΔΙΩΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ ΦΥΓΑΔΩΝ	83
Η ΚΗΔΕΙΑ ΤΟΥ ΔΙΝΑΡΔΑΚΗ	99
ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΠΕΣΟΝΤΩΝ	102
ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΒΟΙΩΤΙΑ	109
ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΑ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	118
ΣΥΓΧΑΡΗΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ	122
ΟΙ ΔΙΚΕΣ ΤΩΝ ΣΤΑΣΙΑΣΤΩΝ ΣΤΗ ΘΗΒΑ	124

1) Η δίκη των πρωταίτιων. Οι δίκες των κατηγορουμένων Συμυρναίου, Φασουλόπουλου, Στάικου, Κούνδουρου, Μαντζίνου	124
2) Η δίκη των τηλεγραφητών: Κτιστάκη – Αδριανού – Αλέξη – Κραθάνου	138
3) Η δίκη των ιππέων	146
4) Η δίκη των οπλιτών Μπούρου – Καραπά – Μούρτικα	147
5) Η δίκη του Κούρτη	151
6) Η δίκη των Αρ. Ζαχαρία, Παντ. Καλυβιώτη και Ευθ. Παναγιωτίδη	159
ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΔΑΥΛΕΙΑΣ – ΟΙ ΔΙΚΕΣ	162
ΟΙ ΣΤΑΣΙΑΣΤΕΣ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΝΟΥ	174
ΟΙ ΣΤΑΣΙΑΣΤΕΣ ΤΟΥ ΛΙΔΩΡΙΚΙΟΥ	179
ΔΙΚΗ ΣΤΑΣΙΑΣΤΩΝ ΑΤΑΛΑΝΤΗΣ	181
ΛΗΞΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΕΚΤΑΚΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΔΙΚΕΙΟΥ	183
ΤΑ ΘΗΒΑΪΚΑ ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ	186
Η ΑΥΛΑΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ ΤΩΝ ΘΗΒΑΪΚΩΝ – ΟΙ ΚΑΤΑΔΙΚΕΣ	194
ΤΟ ΑΔΥΝΑΜΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ	205
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ	211
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	221
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	223

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πάνε χρόνια που ξεκινήσαμε να σκάβουμε το μεταλλείο της τοπικής μας ιστορίας για ν' ανακαλύψουμε κρυφές πτυχές της πόλης των Θηβών και της ευρύτερης περιοχής μας. Της πόλης μας που έχει ταυτιστεί με την ψυχή μας. Έτσι, ήρθε και η ώρα να ερευνήσουμε το στασιαστικό κίνημα του 1918, το οποίο ξεκίνησε από τη Λαμία, συντάραξε όλη την Παλιά Ελλάδα και με δραματικό τρόπο ξεθύμανε στη Θήβα, αφού έστειλε στο απόσπασμα αρκετούς νιόβγαλτους ανθρώπινους βλαστούς. Το κίνημα τούτο αποτελεί μια από τις θλιβερές σελίδες του Εθνικού Διχασμού που δοκίμασε αντοχές, χώρισε ανθρώπους και έσπειρε εχθρότητα στην κοινωνία των αρχών του προηγούμενου αιώνα. Και χάθηκε η ευκαιρία, για μια ακόμη φορά, να χτίσουμε τη μεγαλοσύνη μας στην ομοψυχία που σφυρηλατήθηκε από τις νίκες των βαλκανικών πολέμων.

Στην πραγματικότητα ανασυνθέτουμε το χρονικό μιας εβδομάδας. Αυτή είναι η ιστορία που θα εξιστορήσουμε και η οποία στάθηκε ικανή να σημαδέψει με μίσος τις συνειδήσεις, να αναδείξει τις σκοπιμότητες της πολιτικής εμπάθειας και να καταδείξει την απαξία της ανθρώπινης ύπαρξης. Από τη Λαμία που άναψε η πρώτη σπίθα ως τη Θήβα που έσβησε η φωτιά κι άφησε στο πέρασμά της αποκαΐδια από ιδεολογίες και αποτροπιασμούς, αντιθέσεις και αίμα σε μια πολιτική λογική που τοποθέτησε σε διαφορετικές όχθες τη δυναμική του τόπου μας. Μια σελίδα που συμπληρώνει το

μεγάλο θέμα του Εθνικού Διχασμού, φωτίζοντας το μέγεθος και το βάθος του γεγονότος. Μια ιστορική στιγμή αποτυπωμένη και χαμένη ανάμεσα στις μυλόπετρες της επίσημης ιστορίας μας. Μια ιστορική στιγμή που μπορεί να μας φανεί χρήσιμη αποκωδικοποιώντας την ιστορική πορεία μας, διδάσκοντας τη λυτρωτική αυτογνωσία και ερμηνεύοντας την παθογένειά μας. Θα διατρέξουμε τον ιστορικό χρόνο και θα αποτιμήσουμε το εθνικό κόστος που ζυγιάζεται σε ανθρωποθυσίες και ανθρωποκαταστροφές, σε πληγές αγιάτρευτες. Τούτο το χρονικό της διχόνοιας θα ξεδιπλώσουμε στις σελίδες που θα επακολουθήσουν.

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Οι εποχές γεννούν τα γεγονότα στα οποία αποτυπώνεται η ταραχή των χρόνων. Κι αυτά παίρνουν διαστάσεις ανάλογες με τ' αναστήματα των ηγετών τους. Έτσι, λοιπόν, η σύγκρουση δυο ισχυρών προσωπικοτήτων που εξέφραζαν διαφορετικές τάσεις και πολιτικές, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, σημάδεψε καθοριστικά τις πρώτες δεκαετίες του προηγούμενου αιώνα τον τόπο μας. Επί μία εικοσιπενταετία (1910-1936) ο πολιτικός βίος της Ελλάδας δεσπόζεται θετικά και αρνητικά από τη μεγάλη προσωπικότητα του Ελευθερίου Βενιζέλου. Βενιζελισμός ως θέση. Αντιβενιζελισμός ως άρνηση. Και ο Αντιβενιζελισμός, αργότερα, γίνεται Κωνσταντινισμός και Βασιλισμός, ύστερα από την ιστορική διαφωνία Βενιζέλου και Βασιλιά Κωνσταντίνου κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου.¹ Η σύγκρουση αυτή έλαβε δραματικές διαστάσεις και έμεινε στην ιστορία ως Εθνικός Διχασμός. Η διαφωνία τους προήλθε από τη διαφορετική αντίληψη και άποψη που είχαν σχετικά με τη θέση που έπρεπε να κρατήσει η Ελλάδα στον Ευρωπαϊκό πόλεμο.² Ο μεν πρώτος πρότεινε την προσωρινή ουδέτερη στάση της Ελλάδας και στη συνέχεια τη συμμαχία με την Αγγλία και τη Γαλλία, πιστεύοντας ότι θα είναι

---

¹ Γεώργιος Παπανδρέου: Η απελευθέρωση της Ελλάδος, σελ. 17-18, εκδ. Μπίρης, Αθήνα 1964.

² Βερέμης Θ. – Κολιόπουλος Γ.: Ελλάς, Η σύγχρονη συνέχεια. Από το 1821 μέχρι σήμερα, σελ. 332, Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2005.

οι νικητές. Εξέφραζε όμως την άποψή του ότι θα έπρεπε να επέμβει μόνο στην περίπτωση βουλγαρικής επίθεσης κατά της Σερβίας, η οποία και φαινόταν επικείμενη, στο πλαίσιο μάλιστα των συμβατικών υποχρεώσεων των δύο χωρών.³ Ο Κωνσταντίνος, κατά τη δική του άποψη, επέμεινε στη διαρκή ουδετερότητα της Ελλάδας, για να μη διακινδυνεύσει τα κεκτημένα εδάφη. Βέβαια, η πολιτική της ουδετερότητας την οποία σταθερά πρόβαλε μέχρι την αποπομπή του, δεν αντιστοιχούσε σε κάποια διάθεση τήρησης ίσων αποστάσεων από τους δύο εμπόλεμους συνασπισμούς. Ήταν απλώς η φιλογερμανικότερη δυνατή πολιτική που μπορούσε να ακολουθήσει μια χώρα της οποίας η γεωγραφική θέση την καθιστούσε όμηρο των διαθέσεων του πανίσχυρου βρετανικού στόλου που κυριαρχούσε τότε στην Ανατολική Μεσόγειο.⁴ Προέβλεπε αντίθετα νίκη των κεντροευρωπαϊκών αυτοκρατοριών, στο πλευρό των οποίων είχε συνταχθεί η οθωμανική αυτοκρατορία.⁵ Η κατάληξη και το αποτέλεσμα, όπως αναφέραμε, ήταν ο Εθνικός Διχασμός με τη διχοτόμηση των Ελλήνων σε δυο αλληλομισούμενες αντίπαλες παρατάξεις.

Θα διατρέξουμε διαγραμματικά τα γεγονότα που ορίζουν το πλαίσιο των εξελίξεων από τα συμβάντα του έτους 1915 μέχρι και το ξέσπασμα του κινήματος στη Λαμία και τη Θήβα.

Με το ξέσπασμα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1914 προέκυψαν οι πρώτες αντιθέσεις μεταξύ του Κωνσταντί-

---

³ Θεοδώρου Σαμπατακάκη: Ο Διχασμός, το κίνημα του Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη και η είσοδος της Ελλάδας στον πόλεμο, σελ. 12, στο “Εθνικός Διχασμός 1916-1917”, εφημ. “Ελευθεροτυπία”, Ιστορικά, Νοέμβριος 2009.

⁴ Γ. Πανουλόπουλος: «Η ευγενής μα τύφλωσις...», εξωτερική πολιτική και «εθνικά θέματα» από την ήττα του 1897 έως τη Μικρασιατική Καταστροφή, σελ. 227, εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα 2003.

⁵ Βερέμης Θ. – Κολιόπουλος Γ.: Ελλάς, Η σύγχρονη συνέχεια. Από το 1821 μέχρι σήμερα, σελ. 331, Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2005.

νου και του πρωθυπουργού Βενιζέλου. Η διαφωνία για την είσοδο της Ελλάδας στον πόλεμο τον οδηγεί στις 21 Φεβρουαρίου/6 Μαρτίου 1915 σε παραίτηση. Το χάσμα ήταν σχεδόν αδύνατο, πλέον, να γεφυρωθεί. Ό,τι και να έκανε ο Βενιζέλος ήταν προορισμένο να μην αρέσει στο Βασιλιά και πολύ ολιγότερο στο περιβάλλον του και τα παρασκήνια.⁶ Το στέμμα, αμέσως μετά την παραίτηση, ορκίζει νέα κυβέρνηση με πρωθυπουργό το Δ. Γούναρη, κυριότερου και αξιολογότερου εκπροσώπου της αντιβενιζελικής παράταξης (25-2-1915 έως 10-8-1915).⁷ Παρά το γεγονός ότι ακολουθεί σχεδόν κατά γραμμή την εξωτερική πολιτική του Βενιζέλου, δεν στάθηκε δυνατό να ελκύσει την εμπιστοσύνη της Αντάντ. Η αβέβαιη στάση της συνεχίζεται ως τις εκλογές της 31 Μαΐου 1915.⁸ Σ' αυτές οι Φιλελεύθεροι άνετα κερδίζουν τις 184 έδρες από τις συνολικά 310. Ήταν στην ουσία η νίκη αυτή έκφραση και ετυμηγορία της ελεύθερης θέλησης ενός λαού παρά τον γερμανικό πακτωλό που έρρεε κατά προτίμηση στα ταμεία ορισμένων ελληνικών εφημερίδων.⁹ Η κυβέρνηση Βενιζέλου ορκίζεται στις 17/30 Αυγούστου. Προβαίνει στην κήρυξη γενικής επιστράτευσης και οι αγγλογάλλοι κάνουν απόβαση στη Θεσσαλονίκη. Εξ αιτίας αυτών επακολουθεί νέα σύγκρουση με τον Βασιλιά. Η κυβέρνηση και πάλι θα αποδειχθεί βραχύβια μιας και ο Βενιζέλος θα εξαναγκασθεί σε νέα παραίτηση.¹⁰ Ο Βασιλιάς,

---

⁶ Π. Ενεπεκίδη: *Η δόξα και ο διχασμός*, σελ. 301, εκδ. Μπίρης, Αθήνα 1962.

⁷ Τα κρίσιμα χρόνια του Εθνικού Διχασμού, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού. 1996.

⁸ Τάσος Βουρνάς: *Ιστορία της νεώτερης και σύγχρονης Ελλάδας*, τομ. Β', σελ. 165, εκδ. Πατάκη, 1998.

⁹ Π. Ενεπεκίδη: *Η δόξα και ο διχασμός*, σελ. 301, εκδ. Μπίρης, Αθήνα 1962.

¹⁰ Κώστας Κωστής, *Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας*, Αθήνα, σελ. 557, εκδ. Πόλις

όπως αποδείχτηκε, είχε εκφράσει προ πολλού την πρόθεση να “απολύσει” τον υπεύθυνο πρωθυπουργό του, όπως απολύει κανείς «ένα τριτευούσης σημασίας υπάλληλόν του».¹¹ Στις εκλογές του Δεκεμβρίου 1915 οι Φιλελεύθεροι θα αποσχουν. Οι βασιλικοί θα θριαμβεύσουν. Όμως οι ψηφοφόροι τούτη τη φορά ήταν μειωμένοι κατά τα 2/3.¹² Η νίκη επιτεύχθηκε κυριολεκτικά χωρίς αντίπαλο. Ακολουθεί περίοδος δικτατορικής σχεδόν διακυβέρνησης της χώρας από τον Βασιλιά με τη Βουλή διαλυμένη, ενώ σφοδρή τρομοκρατία εξαπολύεται εναντίον των βενιζελικών.¹³ Πρωθυπουργός αυτής της κυβέρνησης είναι ο Στέφανος Σκουλούδης.

Στις 13/26 Μαΐου 1916 το Ρούπελ παραδίδεται στους Βουλγάρους από την κυβέρνηση. Ήταν αποφασισμένες οι κυβερνήσεις Βουλγάρων και Γερμανών να καταλάβουν τα σπουδαιότατα στενά του φαραγγιού του Ρούπελ, στη στενωπό του Σιδηροκάστρου και στο ανατολικό άκρο του όρους Μπέλες, για να ματαιώσουν τα επιθετικά σχέδια των Αγγλογάλλων.¹⁴ Το Ρούπελ ήταν τότε ένα απλό μεθοριακό φυλάκιο και παρατηρητήριο, όπου η περιορισμένης σύνθεση φρουρά του απέβλεπε στο να προλάβει ενδεχόμενο βουλγαρικό αιφνιδιασμό.¹⁵

Στη συνέχεια οι σύμμαχοι προβαίνουν σε μερικό αποκλεισμό των παραλίων της Ελλάδας και στην κατάληψη της Θάσου, την οποία θα μεταβάλουν σε βάση τους. Επιδιώκουν να παρεμποδίσουν το σχηματισμό αποθεμάτων σε σιτάρι, σε κάρβουνο και σε μερικά άλλα βασικά είδη.¹⁶ Στις

¹¹ Π. Ενεπεκίδης: Η δόξα και ο διχασμός, σελ. 301, εκδ. Μπίρης, Αθήνα 1962.

¹² Στο ίδιο, σελ. 557.

¹³ Τα κρίσιμα χρόνια του Εθνικού Διχασμού, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού. 1996.

¹⁴ Αλέξ. Κοτζιάς: Ο Εθνικός Διχασμός, σελ. 51, εκδ. εφ. “ΤΑ ΝΕΑ”, 2011.

¹⁵ Κώστας Μπαρμπής: Εθνικός Διχασμός, αίτια-ένοχοι-συνέπειες, σελ. 261-262, εκδ. Ερωδιός Θεσσαλονίκη 2007.

¹⁶ Αλέξ. Κοτζιάς: Ο Εθνικός Διχασμός, σελ. 62, εκδ. εφ. “ΤΑ ΝΕΑ”, 2011.

8/21 Ιουνίου οι πρεσβευτές της Γαλλίας, της Αγγλίας και της Ρωσίας επιδίδουν στην ελληνική κυβέρνηση «ένα τερατώδες τελεσίγραφο, που μόνο αποικία ή προτεκτοράτο θα μπορούσε να δεχτεί». ¹⁷ Απαιτούν: την ολοσχερή αποστράτευση του ελληνικού στρατού· την αποπομπή της κυβέρνησης Σκουλούδη και το διορισμό υπηρεσιακής κυβέρνησης· τη διάλυση της Βουλής και τη διενέργεια εκλογών· την απόλυση των αστυνομικών οργάνων που η στάση τους έχει διευκολύνει τις επιθέσεις εναντίον των φιλήσυχων πολιτών. ¹⁸

Τον Αύγουστο του 1916, μέρος της Δυτικής Μακεδονίας και ολόκληρη η Ανατολική, θα καταληφθούν από τους Βουλγάρους, με την ανοχή της κυβέρνησης. Η βουλγαρική κυβέρνηση θα θέσει ευθύς αμέσως σε εφαρμογή σχέδιο εθνικής εκκαθάρισης στα εδάφη αυτά. ¹⁹ Η δυσμενής για τους Συμμάχους κατάσταση στο μακεδονικό μέτωπο και η εκτίμηση ότι διακυβεύονται τα ελληνικά κέρδη των Βαλκανικών Πολέμων οδήγησε στις 17/30 Αυγούστου 1916 μια ομάδα από φιλοβενιζελικούς αξιωματικούς του στρατού της Θεσσαλονίκης να οργανώσουν, με την υποστήριξη της οργάνωσης της Εθνικής Άμυνας, κίνημα κατά της βασιλικής κυβέρνησης. ²⁰ Κύριος στόχος των πρωτεργατών του ήταν η έξοδος της Ελλάδας από την ουδετερότητα και η συμμετοχή της στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ. ²¹ Μετά από λίγες ημέρες προσχώρησαν στο κίνημα η Φλώρι-

---

¹⁷ Στο ίδιο, σελ. 63.

¹⁸ Στο ίδιο, σελ. 63.

¹⁹ Κώστας Κωστής: Τα κακομαθημένα παιδιά της ιστορίας, σελ. 559

²⁰ Clogg Richard: Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770-2000, σελ.115, εκδ. Κάτοπτρο, Αθήνα 2003.

²¹ Πούλης Κοκκόρη: Νοεμβριανά. : Η υποχωρητικότητα των ελληνικών κυβερνήσεων, η ασυδοσία των ξένων και η εμφύλια σύγκρουση, σελ. 31-32, στο "Εθνικός Διχασμός 1916-1917", εφημ. "Ελευθεροτυπία", Ιστορικά, Νοέμβριος 2009.

να, τα Βοδενά και η Βέροια.²² Σε αυτό το τετελεσμένο της δημιουργίας του κράτους της Θεσσαλονίκης το αντίστοιχο κράτος των Αθηνών αντέδρασε με προπηλακισμούς και ύβρεις.²³ Στη Θήβα γι' αυτό το λόγο γίνεται συλλαλητήριο από τους φιλοβασιλικούς. Η εφημερίδα «Νέα Ημέρα» γράφει: «*Συγκινητικώτατον ήτο το θέαμα των κατοίκων Αγίων Θεοδώρων, Πυρίου, Αμπελοσαλεσίου και Μπαλτσίων, οίτινες πανοικεί μετά σημαίων και εικόνων του Βασιλέως έσπευσαν να συμμετάσχουν εις το συλλαλητήριο, προηγουμένων των γερόντων και των κοινοτικών συμβούλων*».²⁴ Και η εφημερίδα «Εμπρός» συμπληρώνει: «*Αληθής πανθηβαϊκός συναγερμός αγανακτήσεως του λαού διά τον διχασμόν του Κράτους τον οποίον επιδιώκουν Βενιζελικοί. Η αγορά από πρωίας είναι κλειστή, όταν δε την 10^{ην} πρωινήν οι κώδωνες των εκκλησιών έδωκαν το σύνθημα της λαϊκής συγκεντρώσεως, η αγορά ηρημώθη και ο κόσμος συνεκεντρώθη εις τον ορισθέντα τόπον διά το συλλαλητήριο*».²⁵ Στο πλήθος μίλησε ο Θηβαίος γιατρός Σταμέλος Παπασταμέλος²⁶ «*στιγματίσας την διαγωγήν των προδοτών*».²⁷ Αυτός ήταν ο λόγος που λίγο αργότερα συνελήφθηκε από τους Βενιζελικούς και κρατήθηκε μια εβδομάδα στα υπόγεια της Αστυνομίας και εξορίστηκε στη συνέχεια στα Χανιά της Κρήτης για οκτώ μήνες.²⁸

²² Η ιστορία του Διχασμού κατά την αρθρογραφία του Ελ. Βενιζέλου και του Ιωάν. Μεταξά, σελ. 315, εκδ. Κυρομάνος, Θεσ/νίκη 1994.

²³ Αλέξ. Κοτζιάς: Ο Εθνικός Διχασμός, σελ. 87, εκδ. εφ. "ΤΑ ΝΕΑ", 2011.

²⁴ Εφημ. «Νέα Ημέρα», 19 Σεπτεμβρίου 1916.

²⁵ Εφημ. «Εμπρός», 19 Σεπτεμβρίου 1916.

²⁶ Ο Σταμέλος Παπασταμέλος ήταν γιατρός. Σπούδασε και μετεκπαιδεύτηκε στην Ευρώπη.

²⁷ Εφημ. «Νέα Ημέρα», 19 Σεπτεμβρίου 1916.

²⁸ Αριστείδης Μπασιάκος: Αναμνήσεις, σελ. 243, θήβαι 1979.

Η συνεχώς αυξανόμενη πίεση των συμμάχων στη βασιλική κυβέρνηση της Αθήνας φτάνει στη σύγκρουση. Η άρνηση του Βασιλιά στο αίτημα των Γάλλων για παράδοση των αντιτορπιλικών, των σιδηροδρόμων και του λιμανιού του Πειραιά οδηγούν στη μάχη των Αθηνών μεταξύ Γάλλων από τη μια και των «επίστρατων», πολιτών πιστών στο βασιλιά, και τμήματος στρατού από την άλλη γύρω από το λόφο του Φιλοπάππου (Νοέμβριος 1916). Οι Κωνσταντινικοί εξαπολύουν πογκρόμ εναντίον των Φιλελευθέρων.²⁹ Η εφημερίδα «Νέα Ημέρα» γράφει: «Θάττον ή βράδιον, η σύφιλις του Βενιζελισμού θα εκριζωθή πάση θυσία από την Ελλάδα».³⁰ Περικυκλώνεται κι αυτή η οικία του Βενιζέλου. Η εφημερίδα «Αστήρ» γράφει για τη δραματική πολιορκία της: «Τα παράθυρά της, βαλλόμενα εξ όλων των διευθύνσεων υπό πεζοναυτών, στρατού και αποστράτων ήσαν ήδη διάτρητα».³¹ Η οικία του αρχηγού των φιλελευθέρων μέχρι το μεσημέρι της 19^{ης} Νοεμβρίου υπέστη τέσσερις αλλεπάλληλες επιθέσεις.³² Το κυνήγι που εξαπολύθηκε εναντίον των Φιλελευθέρων στις 19 Νοεμβρίου, όλως παραδόξως, κατέληξε σε μια τυπική τελετουργία εξορκισμού: ήταν το περίφημο Ανάθεμα κατά του Βενιζέλου στο Πεδίο του Άρεως στις 12 Δεκεμβρίου.³³ Προεξάρχων είναι ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών Θεόκλητος, που κυριαρχείται από μίσος απύθμε-

---

²⁹ Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος: εθνικός διχασμός και μαζική οργάνωση, σελ. 14, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1996.

³⁰ Εφημ. «Νέα Ημέρα», 16 Νοεμβρίου 1916.

³¹ Εφημ. «Αστήρ», 11 Ιουλίου 1917.

³² Γιούλης Κοκκόρη: Τρόμος εν Αθήναις... Πώς είδε ο τύπος της εποχής τα Νοεμβριανά του 1916, σελ. 77, στο «Εθνικός Διχασμός 1916-1917», εφημ. Ελευθεροτυπία, Ιστορικά Νοέμβριος 2009.

³³ Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος: εθνικός διχασμός και μαζική οργάνωση, σελ. 99, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1996.

νο κατά του Βενιζέλου. Τον θεωρεί εχθρό της Δυναστείας. Η ίδια άθλια τούτη μεσαιωνική ιεροτελεστία επιδιώκεται να γίνει σε όλες τις πόλεις και τα χωριά ακόμη.³⁴ Έτσι, η σκηνή αυτή μεταφέρθηκε και στη Θήβα. Οι πέτρες που μαζεύτηκαν στο χώρο μπροστά από το Μουσείο ήταν τόσες πολλές, που από αυτές ο κάτοικος της Θήβας Κ.(;) Θαλασσινός έχτισε στον παρακείμενο χώρο δυο δωματιάκια.³⁵ Στην Υπάτη διαλέγουν για χώρο τού αναθέματος κάποιο “στοιχειωμένο τόπο”, όπου τις νύχτες κυκλοφορούν βρικόλακες...³⁶ Το ίδιο και στη Λαμία. Από αυτό γνωρίζουμε τους ιερείς που έλαβαν μέρος. Τα ονόματά τους είναι: Κοσκινάς και Δημακόπουλος. Λίγο αργότερα εκτοπίστηκαν.³⁷

Στις αρχές Απριλίου του 1917 οι πρωθυπουργοί των συμμαχών αποφασίζουν στη σύσκεψη της Μοριένης επιτακτικά και αμετάκλητα την εκθρόνιση του Κωνσταντίνου και την εγκατάλειψη της χώρας. Επακολουθεί τηλεσίγραφο του Ζονάρ με το οποίο ζητείται η παραίτησή του.³⁸ Ήδη από το Φεβρουάριο (με την πρώτη ρωσική επανάσταση) ο προστάτης Τσάρος του Κωνσταντίνου έπαψε να υπάρχει, μιας και είναι έκπτωτος και αιχμάλωτος στο Τσάρκοε Σέλο του Πέτρογκραντ.³⁹ Η απαίτηση της παραίτησης γίνεται πραγματικότητα στις 30 Μαΐου/12 Ιουνίου, όπου απομακρύνεται ο Βασιλιάς από το θρόνο, χωρίς να παραιτηθεί επίσημα,

---

³⁴ Γεώργιος Θ. Κωστής: Θρίαμβος-προδοσία-καταστροφή, τόμος πρώτος, σελ. 64-65, εκδ. Δρόμων, Αθήνα 2006.

³⁵ Διήγηση Α. Λαμπρόπουλου.

³⁶ Γεώργιος Θ. Κωστής: Θρίαμβος-προδοσία-καταστροφή, τόμος πρώτος, σελ. 65, εκδ. Δρόμων, Αθήνα 2006.

³⁷ Εφημ. «Πατρίς», 3 Φεβρουαρίου 1918.

³⁸ Αλέξ. Κοτζιάς: Ο Εθνικός Διχασμός, σελ. 45, εκδ. εφ. “ΤΑ ΝΕΑ”, 2011.

³⁹ Γεώργιος Θ. Κωστής: Θρίαμβος-προδοσία-καταστροφή, τόμος πρώτος, σελ. 63-64, εκδ. Δρόμων, Αθήνα 2006.

υπέρ του γιου του Αλεξάνδρου μιας και ο πρωτότοκος Γεώργιος θεωρήθηκε γερμανόφιλος. Επιβιβάζεται σε καράβι στο λιμάνι του Ωρωπού και με την οικογένειά του εγκαταστάθηκε στη Λουκέρνη της Ελβετίας.⁴⁰ Τις ημέρες που επακολούθησαν εξορίστηκαν επίσης μερικοί από τους πιο γνωστούς γερμανόφιλους πολιτικούς και στρατιωτικούς, όπως ο Δ. Γούναρης και ο Ι. Μεταξάς.⁴¹ Μαζί τους και άλλοι εξέχοντες υποστηρικτές του δικαστές, δημόσιοι υπάλληλοι και δάσκαλοι απολύθηκαν κατά κύματα.⁴²

Η επικράτηση του Βενιζέλου είναι συντριπτική. Τα αντι-συμμαχικά και αντιβενιζελικά συναισθήματα βρίσκουν, υπό τις συνθήκες αυτές, ένα εξαιρετικό περιβάλλον για να ανθίσουν.⁴³ Σε λίγες ημέρες (13/26 Ιουνίου) επιστρέφει ο Ελ. Βενιζέλος στην Αθήνα και σχηματίζει κυβέρνηση. Γίνεται πρωθυπουργός μιας τυπικά ενωμένης, αλλά ακόμα βαθιά διχασμένης Ελλάδας. Αίρεται ο αποκλεισμός των συμμάχων με αποτέλεσμα τρόφιμα και πολεμικό υλικό να ρέουν πάλι προς την Ελλάδα και συγκαλείται η Βουλή που είχε εκλεγεί το 1915. Θα κυβερνήσουν εξίσου αυταρχικά με τους προκατόχους τους.⁴⁴ Η επικράτηση των βενιζελικών είχε συνέπειες και στη συνοχή του στρατεύματος. Δημιουργήθηκε χάσμα ανάμεσα στους αξιωματικούς, ανακλύπτοντας σοβαρά ζητήματα ως προς τις προαγωγές, τους βαθμούς

---

⁴⁰ Στέφανος Τσαπάρας: Η πολιτική ηγεσία και οι ξένοι στη νεότερη ιστορία της Ελλάδας, τομ. 3, σελ. 214. εκδ. Λιβάνη.

⁴¹ Γιάννης Κολιόπουλος: Τα όρια της πολιτικής αναμόρφωσης και της εδαφικής επέκτασης (1909-1923), σελ. 131. Στο: Ελλάδα Ιστορία και πολιτισμός, εκδ. Μάλλιαρης Παιδεία.

⁴² Clogg Richard: Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770-2000, σελ.117, εκδ. Κάτοπτρο, Αθήνα 2003.

⁴³ Κώστας Κωστής, Τα κακομαθημένα παιδιά της ιστορίας, σελ. 561, εκδ. Πόλις, Αθήνα 2013.

⁴⁴ Στο ίδιο, σελ. 561.

και τα προνόμια των στελεχών που ταυτίζονταν με τις αντιμαχόμενες πολιτικές παρατάξεις.⁴⁵

Οι σύμμαχοι χορήγησαν δάνειο κι έτσι δόθηκε η δυνατότητα στο Βενιζέλο να εξοπλίσει δέκα μεραρχίες που θα πολεμούσαν στο πλευρό των Συμμάχων.⁴⁶ Η πρώτη επίσημη κυβερνητική πράξη ήταν η κήρυξη του πολέμου στις Κεντρικές Δυνάμεις και η ενίσχυση, με επιστράτευση, των δυνάμεων της Εθνικής Άμυνας που πολεμούσαν ήδη στο Μακεδονικό Μέτωπο.⁴⁷ Για να μπορέσει η Ελλάδα να διεκδικήσει επάξια το μερίδιό της στη διανομή των καρπών μιας ενδεχόμενης συμμαχικής νίκης, θα έπρεπε να θέσει στη διάθεση της Αντάντ το σύνολο του έμψυχου πολεμικού δυναμικού της.⁴⁸

Ο Βενιζέλος στην προσπάθειά του αυτή να δημιουργήσει ένα μεγάλο στρατό,⁴⁹ που επιπλέον θα ανακούφιζε τους Αγγλογάλλους που αντιμετώπιζαν νέες ανάγκες στη Μέση Ανατολή και την Ιταλία, κήρυξε γενική επιστράτευση, την οποία η κυβέρνηση θα εφαρμόζε σταδιακά. Ξεκίνησε από τη Θεσσαλία, πέρασε στη Στερεά Ελλάδα και μετά επεκτάθηκε σε όλη τη χώρα. Οι λόγοι που υπαγόρευαν αυτή την τακτική ήταν υλικοί και πολιτικοί. Στους στενά υλικούς λό-

---

⁴⁵ Τζούκα Βαγγέλη: Στρατός και πολιτική ζωή στον 20^ο αιώνα: Η ελληνική περίπτωση, σελ. 10, περ. "Ε-Ιστορικά", Ελευθεροτυπία, Απρίλιος 2011.

⁴⁶ Douglas Dakin: Η ενοποίηση της Ελλάδας 1770-1923, σελ. 326, εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1989.

⁴⁷ Ιάκωβος Μιχαηλίδης: Εθνικός Διχασμός και εμπλοκή της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, www.onalert.gr, 30 Ιουνίου 2014.

⁴⁸ Νικόλαος Οικονόμου: Η Ελλάς και ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Από την άφιξη του Βενιζέλου στην Αθήνα ως το τέλος του πολέμου, σελ. 50. Στο: Ιστορία του Ελληνικού έθνους, τομ. ΙΕ', εκδ. Εκδοτική Αθηνών, 1978.

⁴⁹ Ανέλαβε σε συμφωνία με τις κυβερνήσεις της Αγγλίας και Γαλλίας την υποχρέωση να συγκροτήσει στρατό 300.000 και έλαβε μεγάλο πολεμικό δάνειο 7500.000.000 χρυσών φράγκων. (Γ. Ρούσσου: Νεώτερη ιστορία του ελληνικού έθνους, τομ. ΣΤ', σελ. 62.)

γους ανήκει κυρίως η έλλειψη επαρκών πιστώσεων για τον πλήρη εξοπλισμό και εφοδιασμό του στρατού που θα προέκυπτε από μια γενική επιστράτευση. Το πρόβλημα αυτό λύθηκε με τα πολεμικά δάνεια από τη γαλλική κυβέρνηση. Οι πολιτικοί λόγοι ανάγονταν στην ψυχολογική κατάσταση της κοινής γνώμης.⁵⁰ Ακόμη, δηλαδή, και αν εκπλήρωνε η κυβέρνηση τις απολύτως αναγκαίες υλικές προϋποθέσεις για την πραγματοποίηση μερικής επιστράτευσης, δεν θα εξασφάλιζε αυτομάτως και τη συστράτευση και σύμπνοια του λαού, την ψυχική διάθεση την απαραίτητη προκειμένου για τη μαχητικότητα των στρατευμάτων.⁵¹

Ο Αλέξανδρος αρνείται αρχικά να υπογράψει το διάταγμα γενικής επιστράτευσης και υποχωρεί μόνο όταν ο υπασπιστής του Π. Σούτζος τον πείθει για το μάταιο της άρνησής του.⁵² Ο Αλέξανδρος δεν έπαψε να βλέπει με δυσπιστία το Βενιζέλο και την Αντάντ πιστεύοντας και αυτός, όπως και ο πατέρας του, στο αήττητο του γερμανικού στρατού.⁵³ Η δυσπιστία και οι αντιρρήσεις, κατά άλλη άποψη, δεν ήταν καθαυτό δικές του. *«Τον είχαν διδάξει πριν φύγουν. Τον επηρέαζαν τώρα από μακράν. Ο Κωνσταντίνος παρήγγελε διά πάσης ευκαιρίας προς τον υιόν του Αλέξανδρον να μη συγκατατεθή εις επιστράτευσιν, διότι θα κατέστρεφε την*

---

⁵⁰ Νικόλαος Οικονόμου: Η Ελλάδα και ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Από την άφιξη του Βενιζέλου στην Αθήνα ως το τέλος του πολέμου, σελ. 50. Στο: Ιστορία του Ελληνικού έθνους, τομ. ΙΕ', εκδ. Εκδοτική Αθηνών, 1978.

⁵¹ Γεώργιος Β. Λεονταρίτης: Η Ελλάδα στον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο 1917-1918, σελ. 212, εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 2005.

⁵² Κώστας Ν. Μπαρμπής: Ελ. Βενιζέλος, «Εθνάρχης» ή Εθνικός ολετήρας;, σελ. 211, εκδ. Πελασγός, Αθήνα 2001.

⁵³ Νικόλαος Οικονόμου: Η Ελλάδα και ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Από την άφιξη του Βενιζέλου στην Αθήνα ως το τέλος του πολέμου, σελ. 50. Στο: Ιστορία του Ελληνικού έθνους, τομ. ΙΕ', εκδ. Εκδοτική Αθηνών, 1978.

Ελλάδα, δεδομένου ότι ουδέποτε θα ηττάτο η Γερμανία». ⁵⁴ Αλλά και από την εξορία ο Κωνσταντίνος δεν έπαψε να οργανώνει την προπαγάνδα κατά της επιστράτευσης. Εκεί δρούσε το γραφείο της προπαγάνδας «Ελληνική Ένωση» της οποίας πρόεδρος ήταν ο Αντώνιος Καρτάλης. ⁵⁵ Το εγχείρημα της επιστράτευσης δεν ήταν χωρίς αντίδραση που εκδηλώθηκε “με αθρόες ανυποταξίες και λιποταξίες, με στάσεις και εξεγέρσεις”. ⁵⁶ Η «Παλαιά Ελλάδα» ήταν φιλοβασιλική στην πλειονότητά της και οι επεμβάσεις των Συμμάχων είχαν βιωθεί ως εθνική ταπείνωση και η ελληνική κοινωνία ήταν εν γένει εχθρική απέναντι στη συμμετοχή σ’ αυτόν τον πόλεμο. ⁵⁷ Τα σημαντικότερα στασιαστικά κρούσματα σημειώθηκαν το Δεκέμβριο του 1917 στην Τρίπολη, την Καλαμάτα και τη Λευκάδα. Οι έφεδροι φεύγουν με τα όπλα τους από τους στρατώνες. Συγκεντρώνονται έξω από την Τρίπολη, περιμένοντας και τους Καλαματιανούς. Δυο Κρητικοί λόχοι που φθάνουν, φέρνουν και διαταγή ότι θα τουφεκίζεται επί τόπου κάθε λιποτάκτης. Δίνεται διήμερη προθεσμία επανόδου στους στρατώνες. Και επανέρχονται σχεδόν όλοι. ⁵⁸ Μικρότερη είναι η στάση που εκδηλώνεται στη Λευκάδα. Εκεί στέλνεται για την καταστολή ο ίδιος ο συνταγματάρχης Θ. Πάγκαλος, που είναι Γενικός επόπτης της επιστράτευσης και προσωπάρχης του υπουργείου στρα-

⁵⁴ Γεωργίου Βεντήρη: Η Ελλάς του 1910-1920, τόμος Β', σελ. 372 και 379, εκδ. Ίκαρος.

⁵⁵ Γεωργίου Βεντήρη: Η Ελλάς του 1910-1920, τόμος Β', σελ. 373, εκδ. Ίκαρος.

⁵⁶ Γ. Ρούσσου: Νεώτερη ιστορία του ελληνικού έθνους, τομ. ΣΤ', σελ. 62.

⁵⁷ Χριστίνα Κουλούρη: Ευρωπαϊκός πόλεμος και Εθνικός Διχασμός, εφημ. “Το Βήμα”, 12 Ιαν. 2014.

⁵⁸ Φοίβου Ν. Γρηγοριάδη: Η ιστορία της νεοτέρας Ελλάδος, σελ. 236-237, εκδ. “Φοίνιξ”.

τιωτικών, με μερικούς αξιωματικούς. Εκτοπίζονται ως συνεργοί, τρεις βασιλικοί αξιωματικοί.⁵⁹ Αξιωματημένοι είναι και οι στάσεις της Πάτρας⁶⁰ και της Σπάρτης.⁶¹

Τον Ιανουάριο του 1918 σημειώνονται στάσεις στη Λαμία και τη Θήβα. Τότε διατάχθηκε να επιστρατευθεί η XIII Μεραρχία, η οποία είχε την έδρα της στη Χαλκίδα και ζώνη ευθύνης που άρχιζε από την Εύβοια και τη Θήβα και έφτανε μέχρι τη Λαμία.⁶² Οι οργανικές της μονάδες ήταν το 2^ο Σύνταγμα Πεζικού Λαμίας, το 3^ο Σύνταγμα Πεζικού Χαλκίδας και το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων, που είχε έδρα το παλιό καταλανικό κάστρο της Λαμίας.⁶³ Το Σύνταγμα Ευζώνων την 1 Δεκεμβρίου 1916, λόγω των φιλοβασιλικών πεποιθήσεων των αξιωματικών και των οπλιτών του, μετά από τηλεσίγραφο των αγγλογαλλικών δυνάμεων της Αντάντ μεταφέρθηκε από τη Λαμία στη Χαλκίδα.⁶⁴ Διοικητής της Μεραρχίας ήταν ο υποστράτηγος Ιάκωβος Νεγρεπόντης. Το 2^ο Σύνταγμα Λαμίας είχε διοικητή το συνταγματάρχη Αθανάσιο Μάρκου, προσκείμενο στο Κόμμα των Φιλελευθέρων.⁶⁵ Υποδιοικητής του Συντάγματος ήταν ο αντισυνταγματάρ-

---

⁵⁹ Στο ίδιο, σελ. 237.

⁶⁰ Στο Σύνταγμα Πατρών τουφεκίστηκαν 15 πρωταίτιοι, μαζί με τον διοικητή του συνταγματάρχη Παννετάκη. (Γ. Ρούσσου: Νεώτερη ιστορία του ελληνικού έθνους, τομ. ΣΤ', σελ. 62.)

⁶¹ Νίκος Αντωνιάδης: Πολιτική ιστορία της Ελλάδος, τομ. Β', σελ. 131, Αθήνα 1994.

⁶² Χρήστου Δ. Βήττου: Ο Εθνικός Διχασμός και η Γαλλική κατοχή (1915-1920), σελ. 446, εκδ. Όλυμπος.

⁶³ Rene Riaux: Ελλάδα: Γη αγαπημένη των θεών, σελ. 82, εκδ. Παπαδήμας, Αθήνα 1995.

⁶⁴ Κωνσταντίνου Μπαλωμένου: Σύντομη ιστορία του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων της Λαμίας, σελ. 8, έκδ. "Λαμιακός Τύπος", Λαμία 2012.

⁶⁵ Χρήστου Δ. Βήττου: Ο Εθνικός Διχασμός και η Γαλλική κατοχή (1915-1920), σελ. 446, εκδ. Όλυμπος

χης Γεώργιος Μελέτης από το Μεσολόγγι. Ήταν φιλοβασιλικός και μνημένος στο κίνημα. Στη Λαμία ήταν ο τοπικός αρχηγός του και είχε αναλάβει την εκεί εμπέδωση και επιτυχία του.⁶⁶ Οι άνδρες του προέρχονταν από τις γειτονικές περιοχές (Ευρυτανία, Δωρίδα, Παρνασσίδα, Λοκρίδα κλπ.)⁶⁷

---

⁶⁶ Περικλή Κ. Φύκα: Τα Λαμιακά, σελ. 90.

⁶⁷ Κώστας Δ. Γαλλής: Τα Λαμιακά του 1918. Ένα αντιπειθαρχικό κίνημα της φρουράς Λαμίας και οι συνέπειές του, σελ. 206, 3^ο Συνέδριο Φθιωτικής ιστορίας, Λαμία 2007.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΛΑΜΙΑΣ

Στις 17 Ιανουαρίου του 1918 στην «Εφημερίδα της Κυβερνήσεως» δημοσιεύτηκε το Διάταγμα περί επιστρατεύσεως της Μερραρχίας.¹ Με αυτό καλούνταν στα όπλα, σύμφωνα με τον προγραμματισμό της Κυβέρνησης, οι έφεδροι των κλάσεων 1911-1914 και όλοι αυτοί είχαν το χαρακτηριστικό ότι κατάγονταν από τη δική της Στρατιωτική Περιφέρεια. Οι έφεδροι έπρεπε να καταταγούν μεταξύ της 1^{ης} και της 18^{ης} Φεβρουαρίου, ανάλογα με τον ιδιαίτερο τόπο καταγωγής τους.² Όμως, δεν πέρασαν παρά δυο μέρες μόνο και στη Λαμία ξέσπασε το στασιαστικό κίνημα.

Το περίγραμμα του κινήματος έχει ως εξής, καθώς γράφει ο Γ. Λεονταρίτης: «*Το βράδυ της 19^{ης} Ιανουαρίου, οι περισσότεροι άνδρες του 2^{ου} Συντάγματος Πεζικού, που στάθμευε στη Λαμία, και ορισμένοι του στρατωνισμένου εκεί κοντά Συντάγματος Πυροβολικού πήραν τα όπλα και διέρρηξαν τις αποθήκες πυρομαχικών. Η κυβέρνηση αντέδρασε πάραυτα, στέλνοντας το Σύνταγμα Κρητών για να αποκαταστήσει την τάξη. Πολλοί από τους στασιαστές επέστρεψαν στους θαλάμους τους και κατέθεσαν τα όπλα πριν ακόμη φτάσει το Σύνταγμα Κρητών, αλλά πεντακόσια περίπου άτομα διέφυγαν στα περίχωρα*».³ Και ο Στέφανος Δραγούμης σημειώνει στο ημε-

¹ Εφημ. «Αστηρ», Πέμπτη 18 Ιανουαρίου 1918.

² Χρήστου Δ. Βήττου: Ο Εθνικός Διχασμός και η Γαλλική κατοχή (1915-1920), σελ. 446, εκδ. Όλυμπος.

³ Γεώργιος Β. Λεονταρίτης: Η Ελλάδα στον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο 1917-1918, σελ. 212-213, εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 2005.

ρόλογιό του: «Το απόγευμα της επόμενης ημέρας έφτασε στη Λαμία ένα Τάγμα 400 ανδρών του 9^{ου} Συντάγματος Κρητών για να καταστείλει την εξέγερση. Ο στρατηγός Λ. Παρασκευόπουλος κατάφερε να επιβάλει την τάξη, η ανταρσία όμως μεταδόθηκε στις φρουρές της Θήβας και της Αταλάντης».⁴

Ο ερευνητής Κώστας Δ. Γαλλής μας παρουσιάζει με περισσότερες λεπτομέρειες το πώς έγινε το αντιπειθαρχικό αυτό κίνημα: «Την 19^η Ιανουαρίου 1918 το Σύνταγμα έκανε από το πρωί μια άσκηση πορείας προς την κατεύθυνση του Δομοκού. Μετά την άσκηση αυτή και νωρίς το απόγευμα δόθηκε στους στρατιώτες άδεια εξόδου μέχρι τις 8 το βράδυ. Οι στρατιώτες ανέβηκαν στην πόλη της Λαμίας και πολλοί απ' αυτούς διασκέδασαν στις ταβέρνες της, όπου φυσικά κατανάλωσαν και ικανή ποσότητα κρασιού. Επιστρέφοντας στους στρατώνες τους, κεφάλτοι όπως ήταν, τραγουδούσαν το τραγούδι “του αητού ο γιός” μπήκαν στους θαλάμους τους από όπου πήραν τα όπλα τους με τα φυσίγγια και βγήκαν από τους στρατώνες με κατεύθυνση το κέντρο της Λαμίας ομαδικά και ασύντακτα ενώ τραγουδούσαν το ίδιο τραγούδι καθώς και το ο “Βασιλιάς μας πάλι θα ζώση το σπαθί” και πυροβολούσαν άσκοπα. Από τους πυροβολισμούς, ίσως, υπέστησαν ζημιές τα ηλεκτροφόρα σύρματα της ηλεκτρικής εταιρείας με αποτέλεσμα η Λαμία να βυθιστεί στο σκοτάδι».⁵ Και συνεχίζει ο Κ. Γαλλής: «Σε κάποιο σημείο της οδού Καρπενησίου βρέθηκε ένας υπολοχαγός, ο Ιωάννης Γεωργαντόπουλος, ο οποίος προσπάθησε να τους πείσει να επιστρέψουν στους θαλάμους τους αλλά χωρίς αποτέλεσμα.

⁴ Φιλίππου Στεφ. Δραγούμη: Ημερολόγιο Διχασμός 1916-1919, σελ. 512, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 1995.

⁵ Κώστας Δ. Γαλλής: Τα Λαμιακά του 1918. Ένα αντιπειθαρχικό κίνημα της φρουράς Λαμίας και οι συνέπειες του, σελ. 206-207, 3^ο Συνέδριο Φθωτικής ιστορίας, Λαμία 2007.

Σε άλλο σημείο, κοντά στο Δικαστικό μέγαρο, βρέθηκε και δεύτερος αξιωματικός, ο υπολοχαγός Μιχ. Λαμπαδιάρης ο οποίος κι αυτός, φαίνεται προσπάθησε να τους νουθετήσει και να επιστρέψουν στους στρατώνες τους αλλά μάταια. Οι στασιαστές διέσχισαν την πλατεία Πάρκου, μετά και την πλατεία Λαού και έφθασαν στην πλατεία Ελευθερίας, όπου ήταν τα γραφεία της Διοικήσεως της 11^{ης} ορειβ. Μοίρας. Απέναντι αυτών ήταν τα γραφεία της Διοικήσεως Χωροφυλακής. Στην πλατεία αυτή, συγκεντρωμένοι όπως ήταν, τραγουδούσαν τα ίδια τραγούδια με συνοδεία της σάλπιγγας του σαλπιγκτή Ν. Πέππα από το Μαρτίνο και μετά τις 10 μ.μ. έφυγαν με κατεύθυνση προς τα χωριά τους χωρίς να αποπειραθούν να καταλύσουν κάποια αρχή ή να επιχειρήσουν να κακοποιήσουν συναδέλφους τους αντιθέτων φρονιμάτων ή να προβούν σε λεηλασίες και καταστροφές».⁶

Με το δικό του τρόπο και ο λοχαγός Μπουλαλάς Κλεάνθης, ιστορώντας το 2^ο Σύνταγμα Πεζικού, γράφει για το κίνημα της Λαμίας και την περιρρέουσα κατάσταση που συνέτεινε στο θέριεμα και την έκρηξη αυτού.

Να πως φτάσαμε στο κίνημα κατά τα γραφόμενά του:

«Κανείς δεν αμφέβαλε ότι το Σύνταγμα ήταν ικανό να κάνει θαύματα στον πόλεμο. Αλλά τη θέληση και τον πατριωτικόν ενθουσιασμό των ανδρών αυτών εμάραине η πνιγηρά ατμόσφαιρα, που είχε δημιουργηθή με την τυραννική πίεση μερικών ατόμων τού τότε καθεστώτος και με την αψυχολόγητο συμπεριφορά μερικών βαθμούχων, που δεν άφηναν να παρέλθη ευκαιρία χωρίς να εκδηλώσουν τις εχθρικές διαθέσεις τους και την ανήκουστο συμπεριφορά τους προς τους πολεμιστάς της χθες και τους αγωνιστάς της αύριον. Η ανια-

---

⁶ Κώστας Δ. Γαλλής: Τα Λαμιακά του 1918. Ένα αντιπειθαρχικό κίνημα της φρουράς Λαμίας και οι συνέπειες του, σελ. 206-207, 3^ο Συνέδριο Φθωτικής ιστορίας, Λαμία 2007.

ρά και απελπιστική αυτή κατάσταση, που είχε δημιουργηθεί κατέληξε στο κίνημα της 19^{ης} Ιανουαρίου 1918».⁷

Και συνεχίζει ο λοχαγός περιγράφοντας παραστατικά το ξέσπασμα των στρατιωτών.

«Μια αυθόρμητος και πρόχειρος ευθυμία μερικών ζωηρών στρατιωτών, έξω από τους στρατώνας της Λαμίας κατέληξε στο γνωστό... απηγορευμένο άσμα, στο εθνικόν εκείνο εγερτήριο, που σάλεψε κάθε ελληνική καρδιά και προξενούσε ρίγη συγκινήσεως, όταν καμιά φορά σιγά-σιγά και απαλά σε καμιά γωνιά επροφέρονταν οι στίχοι του από κείνους που νοσταλγούσαν την πραγματική Ελλάδα: την ελεύθερη κι όχι την τυραννοκρατούμενη».⁸

Παραθέτει και το περιστατικό που ώθησε στην εξέγερση:

«Το τραγούδι κείνο ξύπνησε σ' όλων τα στήθη τις παλαιές ένδοξες αναμνήσεις κι όλοι, όσοι μέσα στους στρατώνας ανεπαύοντο, πετάχτηκαν κι απετέλεσαν ογκώδη διαδήλωση. Μια έντονος και τρομερή διαμαρτυρία εκδηλούται με φωνές και πυροβολισμούς. Καμία κακοποίηση, καμία βία, καμία πράξη εκδικήσεως. Ούτε μια σταγόνα αίματος δε χύθηκε, ούτε ένα τζάμι βενιζελικού δεν χάλασε. Η μέθη κείνη του ενθουσιασμού, η φρενίτις που δοκίμασεν η ψυχή του φαντάρου τη βραδιά εκείνη, που θέλησε να εξωτερικεύση τα αισθήματά, που κατέκλυζαν την ψυχή του, ξέσπασε στην τρομερή απόφαση της στάσεως χωρίς καμιά εξωτερική και ανωτέρα υποκίνηση αλλά μόνον με την παρόρμηση της ψυχής που τότε είχε βαρυνκομήσει και ζητούσε να ξεθυμάνη. Αυτό ήταν το κίνημα της Λαμίας».⁹

⁷ Μπουλαλά Κλεάνθους: Ιστορία 2^{ου} Συντάγματος Πεζικού, σελ. 45, τύποις Σ.Κ.Βλαστού, Αθήναι 1921

⁸ Στο ίδιο, σελ. 45.

⁹ Μπουλαλά Κλεάνθους: Ιστορία 2^{ου} Συντάγματος Πεζικού, σελ. 46, τύποις Σ.Κ.Βλαστού, Αθήναι 1921

Κατά την εφημερίδα «Ωρα» τα γεγονότα της Λαμίας με τη δημοσιογραφική ματιά εξελίχθηκαν ως εξής:

«Την 9 και 20' της νυκτός της παρελθούσης εβδομάδος το σύνθημα του στασιαστικού κινήματος εδόθη διά σαλπίσματος εκ της κεντρικής πλατείας της Λαμίας. Βραδύτερον οι στασιάσαντες στρατιώται – ανήκοντες κατά μεγίστην πλειονότητα εις το Πεζικόν, τινές δε εις το Πυροβολικόν – εισήλθαν εις την πόλιν πυροβολούντες εις τον αέρα και θορυβούντες. Και κατηνθύνθησαν εις την κεντρικήν πλατείαν, όπου και παρέμειναν επί πολύ, πυροβολούντες πάντοτε και φωνάζοντες. Της στάσεως δεν μετείχον δύο ολόκληροι λόχοι, του πεζικού συντάγματος – οι 7^{ος} και 9^{ος}, αν δεν απατώμεθα – αποτελούμενοι εκ Λαμιέων, και πλείστοι στρατιώται εξ ενός εκάστου των άλλων λόχων, Λαμείς και αυτοί ή καταγόμενοι εκ των περίξ της πόλεως χωρίων. Ο Νομάρχης κ. Ασκούτσης και ο Διευθυντής της Αστυνομίας κ. Τσάκωνας, κατόπιν προχείρου συνεννοήσεως, έκρινον σκόπιμον να τηρήσουν προσωρινώς εφεκτικήν στάσιν έναντι των στασιαστών, εφ' όσον δεν ήθελον εκτραπή ούτοι εις βιαιοπραγίας, όπως αποφύγουν αιματοχυσίαν. Οι κάτοικοι της πόλεως έμειναν απαθείς και θαυμαστώς ψύχραιμοι, αν και κατηγανακτισμένοι κατά των στασιαστών. Αρχικώς αι αρχαί είχαν υποθέσει ότι ερρίφθησαν πυροβολισμοί και εκ των παραθύρων, είτε υπέρ είτε κατά των στασιαστών. Εξηκρίβωσαν όμως αμέσως ότι το τοιούτον ήτο ανακριβές και διεπίστωσαν ότι οι κάτοικοι έμειναν πράγματι παντελώς αμέτοχοι.

»Ο κ. Τσάκωνας εν τω μεταξύ εξήτησεν από του αστυνομικού καταστήματος γραμμήν Ιτέας εκείθεν δε έλαβε γραμμήν Αθηνών και συνεννοήθη τηλεφωνικώς μετά της Κυβερνήσεως. Χαρακτηριστικόν μάλιστα είναι ότι εξ Αθηνών ηκούοντο από του τηλεφώνου οι ριπτόμενοι υπό των στασιαστών πυροβολισμοί εις την πλατείαν, όπου κείται και το Αστυνομικόν

κατάστημα. Περί την 4 πρωινήν οι στασιασταί στρατιώται εξήλθον της πόλεως και απεσύρθησαν εις παρακείμενα υψώματα, όπου παρέμειναν επί πολύ, μέχρις ου εξημερώσει, διασκεπτόμενοι περί του πρακτέου. Τέλος περί την αυγήν, όταν ανεγνώρισαν το άσκοπον του κινήματός των και εσκεφθησαν ότι θα κατέφθανον οσονούπω στρατιωτικάί δυνάμεις, το μέγιστον μέρος των στασιαστών επανήλθεν εις τους λόχους των ευαριθμότατοι μόνον, καταγόμενοι εκ της περιφερείας των Θηβών, ετράπησαν προς τα εκεί φεύγοντες. Την πρωίαν η πόλις εξύπνησεν ήσυχος, ως αν τίποτε δεν είχε συμβή». ¹⁰

Ο δήμαρχος Λαμίας με τηλεγράφημά του προς τον τύπο επιχειρεί να αποσεισει την ευθύνη των συμπολιτών του από το κίνημα. Διαμαρτύρεται κατά της μομφής «ότι το ανόσιον κίνημα του 2^{ου} πεζικού συντάγματος βαρύνει τους συμπολίτας του». ¹¹ Συγκεκριμένα γράφει: «Εκ των εν τω συντάγματι τούτω υπηρετούντων Λαμιέων πολιτών εις και μόνος μετέσχε του κινήματος και ούτος ουχί εκ της πόλεως. Οι δε Λαμείς σύσσωμοι κατεδίκασαν το κίνημα». ¹²

Υπάρχει μια επιστολή από κάποιον αναγνώστη, ο οποίος υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας των γεγονότων, που στάλθηκε από τη Λαμία και δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα “Εστία” με ενδιαφέρουσες και ολότελα άγνωστες λεπτομέρειες για την έκρηξη του στασιαστικού κινήματος. Αναδεικνύει το κίνημα φωτίζοντάς από άλλη οπτική τα γεγονότα, την οπτική της μύησης και της προγραμματικής οργάνωσης. Στην επιστολή περιέχονται ευθέως κατηγορίες για ολιγωρία των αξιωματικών μπρος στο διαφαινόμενο ξέσπασμα των στρατιωτών, το οποίο εύκολα θα μπορούσε να προβλεφθεί και να αποφευχθεί. Την παραθέτουμε:

¹⁰ Εφημ. «Ωρα», Δευτέρα 29 Ιανουαρίου 1918.

¹¹ Εφημ. «Εστία», Τετάρτη 24 Ιανουαρίου 1918.

¹² Εφημ. «Εστία», Τετάρτη 24 Ιανουαρίου 1918.

«Εάν οι αξιωματικοί του συντάγματος και της 11^{ης} ορειβ. μοίρας ήσαν αξιωματικοί, θ' αντιλαμβάνοντο ασυνήθη τινά έξαψιν των πνευμάτων των στρατιωτών των δύο όλας ημέρας προ της Παρασκευής, κατά την νύκτα της οποίας εξερράγη το κίνημα. Και είναι μεν αληθές ότι δύο λοχαγοί, οι κ.κ. Τζάντζαλος και Παπαγεωργίου, αντελήφθησαν εκ του γεγονότος ότι οι στρατιώται, επιστρέφοντας την Τετάρτην από τα γυμνάσιά των, εφώναζαν διαρκώς: "Δεν πάμε, δεν πάμε", το οποίον εκ των υστέρων απεδείχθη ότι ήτο το σύνθημα της αναρχίας· ηρκέσθησαν όμως εις μικράν πρόχειρον ανάκρισιν, η οποία εις ουδέν κατέληξεν άλλο ή εις το ότι οι στρατιώται εννόουν ότι δεν ήθελον να μεταβούν εις την αυριανήν φρουράν. Ως προς το σημείον της πρώτης εκρήξεως του κινήματος αι μαρτυρίαί συγκρούονται. Κατ' αρχάς υπετέθη ότι τούτο προήλθεν εκ των στρατώνων του πεζικού, εκ της πορείας όμως των ανακρίσεων προέκυψεν ότι του πυροβολικού οι στρατώνες έδωκαν το σύνθημα. Σημειωτέον δε ότι οι αυτοί στρατώνες ευρίσκονται εις τα δύο αντίθετα άκρα της πόλεως, απέχοντες απ' αλλήλων ώραν περίπου. Υπάρχουν, εν τούτοις, και άλλαι μαρτυρίαί, όχι ολιγώτερον βάσιμοι, καθ' ας το σύνθημα εδόθη εκ της κορυφής του υπερκειμένου της πόλεως λόφου, επί του οποίου υπάρχει και Ενετικόν φρούριον. Πράγματι, μερικοί εκ των αγρυπνούντων την ώραν εκείνην πολιτών – θα ήτο περίπου η ενάτη εσπερινή – διατείνονται ότι είδον αναπτόμενον εις την κορυφήν του λόφου κάποιον φως, το οποίον διέγραψε μερικάς περιέργους γραμμάς, και ότι το φωτεινόν τούτο σύνθημα επανελήφθη από το μέρος των στρατώνων του πεζικού. Ολίγα λεπτά αργότερον ήρχισαν οι πυροβολισμοί. Εκ διαφόρων μαρτυριών συνάγεται το συμπέρασμα ότι οι πρώτοι πυροβολισμοί ηκούσθησαν από το μέρος των στρατώνων της Ορειβατικής Μοίρας. Υπάρχουν μαρτυρίαί στρατιωτών, οι οποίοι βεβαιώνουν ότι οι πυροβο-

ληταί, περί τους 70 ή 80, εξήλθον των στρατώνων των και, εν σχετική σιωπή, εκλέγοντες τας σκοτεινάς οδούς, διέσχισαν την πόλιν βαδίζοντες προς τους στρατώνας του πεζικού. Εκεί, παραβιάσαντες την είσοδον, εισήλθον εις τους λόχους και παρέσυραν εις την ανταρσίαν τούς κατά πάσαν βεβαιότητα μεμνημένους ήδη στρατιώτας του πεζικού. Σημειωτέον, ότι εις τους στρατώνας αυτούς, ευρισκομένους έξω της πόλεως, δεν στρατωνίζονται όλοι οι άνδρες του συντάγματος. Άλλοι δύο ή τρεις λόχοι ευρίσκονται στρατωνισμένοι εντός της πόλεως.

»Η ώρα θα ήτο τότε 9 1)2. Ένας λοχίας τρέχει εις την πόλιν, πηγαίνει εις την λέσχην, όπου διεσκέδαζον οι αξιωματικοί, και τους αναφέρει ασθμαίνων ότι “στους στρατώνας χαλάει ο κόσμος”. Οι αξιωματικοί δεν θεωρούν καλόν να διακόψουν την διασκέδασίν των και περιορίζονται να στείλουν πάλιν πίσω τον λοχίαν “για να δη τι ακριβώς γίνεται και να έρθη πάλιν να τους πη.” Εν τω μεταξύ οι στρατιώται – οι ευρισκόμενοι εις τους εκτός της πόλεως στρατώνας – έχουν απορρίψει κάθε πειθαρχίαν, διαρρηγνύουν την είσοδον των αποθηκών του συντάγματος και επιδίδονται εις την διαρπαγήν των φυσιγγίων. Κατά την διαρπαγήν αυτήν έλαβον χώραν σκηναί απεριγράπτου συγχύσεως. Οι στασιασταί στρατιώται επιτίθεντο ο εις κατά του άλλου, επάλαιον, επυροβολούντο, ωθούμενοι από την επιθυμίαν να πάρουν όσον το δυνατόν περισσότερα φυσιγγια. Δύο εξ αυτών ετραυματίσθησαν την στιγμήν εκείνην επικινδύνως και πολλοί άλλοι ελαφρότερον. Εγέμιζαν τις παλάσκες των, μετά τις παλάσκες τα σακίδια, έπειτα τις τσέπες των, τα αμπέχονα, τα πανταλόνια των. Και ήρχισαν τότε οι πυροβολισμοί. Εδώ όμως φαίνεται το προεσκεμμένον και η οργάνωσις του κινήματος. Οι στασιασταί καταλαμβάνουν επίκαιρα φυλάκια κατά μήκος των περικλειόντων την πόλιν λοφίσκων από του Αγίου Λουκά. Και οι πυροβολισμοί μεταδίδονται από φυλακίου εις φυλάκιον.

Μόνον τότε, ότε πλέον οι πυροβολισμοί ήρχισαν να γίνονται πυκνότεροι, οι αξιωματικοί εθεώρησαν καλόν να αφήσουν τον χορόν των και να σπεύσουν προς τους στρατώνας. Προσπαθούν να συγκρατήσουν όσους λόχους δεν εστασίασαν ακόμη, αλλά διά της συμπεριφοράς των, εστερημένης κάθε θεληματικότητας και αυστηρότητας, το αντίθετον ακριβώς κατορθώνουν. Λόχοι, οι οποίοι εξέρχονται εκ των στρατώνων πειθαρχικοί και παρατάσσονται κατά τετράδας, αρχίζουν, μόλις προχωρούν ολίγα βήματα, να διαλύονται, ως εκ της ελλείψεως ενθαρρύνσεως και παροτρύνσεων εκ μέρους των ανωτέρων. Οι άλλοι στασιασταί εν τω μεταξύ προχωρούν, πυροβολούντες πάντοτε. Έχουν επί κεφαλής μερικούς σαλπικτάς, οι οποίοι προσπαθούν να παίξουν τον “Αετό”. Η πόλις έχει βυθισθή εις βαθύτατον σκότος, οι πολίται έχουσιν εγκλεισθή εις τας οικίας των και εις τας οδούς δεν κυκλοφορούν παρά μόνον οι στρατιώται.

»Και η κατάστασις αυτή εξακολουθεί επί ώρας ολοκλήρους. Οι στασιασταί περιτρέχουν τας οδούς πυροβολούντες διαρκώς. Άλλοι εν τω μεταξύ φεύγουν διά τα χωριά των. Παραδόξως όμως κανέν έκτροπον δεν συνέβη, καμία διαρπαγή, καμία κακοποίησης. Οι στασιασταί, δεόντως διδαγμένοι από τους υποκινητάς των, δεν θέλουν να προκαλέσουν εναντίον των την οργήν του κόσμου. Όταν όμως η πρωία ήρχισε να γλυκοχαράζει, όταν διεδόθη ότι έρχεται Κρητικός στρατός, τότε οι πλέον δειλοί από τους στασιαστάς αρχίζουν να επιστρέφουν εις τους στρατώνας. Και το φως της ημέρας ευρίσκει τους άνδρας του 2^{ου} πεζικού ηλαττωμένους μεν κατά το ήμισυ, με τους απομείναντας όμως πειθαρχικούς και ετοιμούς διά τα γυμνάσιά των». ¹³

---

¹³ Εφημ. «Εστία», 31 Ιανουαρίου 1918.

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ - ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΕΛΑΣΕΙΣ

Για την κυβέρνηση αυτές οι αντιδράσεις της Λαμίας, που ήρθαν ως συνέπεια της κήρυξης της μερικής επιστράτευσης, ίσως να ήταν και αναμενόμενες. Εκείνο που την τρώμαζε ήταν ο φόβος για την ύπαρξη γενικευμένου σχεδίου αντίδρασης. Τα γεγονότα μαθεύτηκαν την ίδια νύχτα στην Αθήνα από τους Γάλλους του Σιδηροδρομικού Σταθμού Μπράλλου, που είχαν μάθει τα συμβάντα από τους συναδέλφους τους στο Λειανοκλάδι από προηγηθείσα αμαξοστοιχία και ενημέρωσαν προσωπικά τον Βενιζέλο και την Κυβέρνηση.¹ Για τον ίδιο σκοπό είχε αναχωρήσει από τη Λαμία για τον Μπράλλο με μοτοσικλέτα ο διοικητής της χωροφυλακής Φθιωτιδιφωκίδας μοίραρχος Τσάκωνας, αλλά οι πληροφορίες ήδη είχαν φτάσει.² Μπροστά σε αυτή την κατάσταση η Κυβέρνηση επέλεξε να παρέμβει τάχιστα και αποτελεσματικά. Την ίδια νύχτα αναχωρεί από την Αθήνα ειδική αμαξοστοιχία στην οποία επιβαίνει το 7^ο Σύνταγμα Πεζικού, με επικεφαλής τον Συνταγματάρχη Τζανακάκη. Προορισμός η Κεντρική Στερεά, σκοπός δε η καταστολή του κινήματος και η περισυλλογή των λιποτακτών του 2^{ου} Σ. Π.³ Θορυβημένη καθώς ήταν από το ξέσπασμα του κινή-

¹ Περικλή Κ. Φύκα: Τα Λαμιακά, σελ. 92.

² Στο ίδιο, σελ. 92.

³ Στο ίδιο, σελ. 92.

ματος, το βράδυ της 20^{ης} Ιανουαρίου, συγκάλεσε το Υπουργικό Συμβούλιο για να εκτιμήσει την κατάσταση. Τις πρωινές ώρες της επόμενης ημέρας εξέδωσε σχετικό επίσημο ανακοινωθέν. Τούτο έχει ως εξής:

«Την 9 1)2 νυκτερινήν της προχθές Παρασκευής μέγα μέρος των ανδρών του Πεζικού Συντάγματος Λαμίας και 68 άνδρες εκ της μοίρας του Πυροβολικού λαβόντες τα όπλα και διαρπάσαντες φυσίγγια εκ των αποθηκών διεσπάρησαν ανά την πόλιν πυροβολούντες και εκφέροντες στασιαστικές κραυγάς. Ουδείς αξιωματικός μετέσχε του κινήματος. Συνεπεία των ληφθέντων επιτοπίως μέτρων, η τάξις αποκατεστάθη εντελώς, μεγάλου μέρους των στασιαστών επανελθόντων εις τους στρατώνας και καταθεσάντων τα όπλα ήδη, πριν ή φθάση η στρατιωτική δύναμις, ήτις απεστάλη εξ Αθηνών και Λαρίσης και ήτις καταφθάσασα εις Λαμίαν περί την 4^{ην} μ.μ. της χθες, ετέθη αμέσως εις καταδίωξιν των υπολοίπων στασιαστών, ανά τα περίχωρα, όπου είχαν καταφύγη και όπου ήρχισεν η σύλληψις των. Διενεργείται δραστηρίως η ανάκρισις πιστεύεται δε ότι μέχρι της εσπέρας της σήμερον θα είναι δυνατόν να συνέλθη το Στρατοδικείον προς εκδίκασιν των πρωταιτίων... Παρά την άμεσον καταστολήν του στασιαστικού κινήματος, η Κυβέρνησις απεφάσισε χθες το εσπέρας εν Υπουργικώ Συμβουλίω την λήσιν όλων εκείνων των μέτρων όσα ενδεικνύουν αι περιστάσεις προς ματαίωσιν και εν ανάγκη κατάπνιξιν όλων εκείνων των ενεργειών, αίτινες καταβάλλονται διά να παρεμβληθούν προσκόμματα εις την αρξαμένην επιστράτευσιν και παραδοθή η Ελλάς δεσμία μέχρι τέλους εις τους εχθρούς αυτής. Η επαγρύπνησις της Κυβερνήσεως, στηριζομένης εις την μεγάλην πλειοψηφίαν του Έθνους, εγγυάται ότι πάσα επανάληψις ομοίας εγκληματικής απόπειρας είναι καταδικασμένη εις καταστολήν εξ ίσου άμεσον και εξ ίσου τελεσφόρον».⁴

---

⁴ Εφημ. «Έθνος», Κυριακή 21 Ιανουαρίου 1918.

Την επόμενη του κινήματος προς τους παραμείναντες μίλησαν ο μέραρχος Βλαχόπουλος και ο συνταγματάρχης Μάρκου οι οποίοι τόνισαν *«την διαπραχθείσαν ατιμίαν και την απόφασιν να επιβληθούν σκληρόταται τιμωρίαι»*.⁵ Από τη στιγμή εκείνη οι στρατιώτες άρχισαν να δίνουν λόγους *«ευόρκου υπηρεσίας και τυφλής πειθαρχίας»*.⁶

Παρά την καταστολή του κινήματος η κυβέρνηση αποφάσισε να λάβει όλα τα ενδεικνύόμενα μέτρα για τη ματαίωση τέτοιων ενεργειών, οι οποίες σκοπό είχαν να παρεμβάλλουν προσκόμματα στην προγραμματισμένη επιστράτευση. Ως καλύτερο τρόπο προέκρινε την κατατρομοκράτηση των επίδοξων στασιαστών στρατιωτών και πολιτών. Ήδη αθρόες συλλήψεις έγιναν, όχι μόνο σε όσες μονάδες πρωτοστάτησαν στην ανταρσία, αλλά και στο 1^ο Σύνταγμα Πυροβολικού, στους κόλπους του οποίου είχε αναπτυχθεί αντικυβερνητική δράση.⁷ Ο Μπουλαλάς γράφει χαρακτηριστικά για την επόμενη της στάσης ημέρα: *«Την άλλη μέρα ανακρίσεις και συλλήψεις, φυλακίσεις και στρατοδικείον αμέσως. Έπρεπε αμέσως να βρεθούν οπωσδήποτε ολίγα στοιχεία για να πέσουν λίγα κορμιά για την τρομοκράτηση του κόσμου και την καταπράνιση της εξωτερικής κοινής γνώμης. Και βρέθηκαν οι πρωταίτιοι την ίδια μέρα. Οι λοχίαί Αρχανιώτης και Γιαννακόπουλος με την κατά μαρτυρία μερικών συναδέλφων των που είχαν ατομικά προηγούμενα μαζί τους, υπήρξαν τα πρώτα θύματα τού Στρατοδικείου. Έπειτα ο λοχίας Παρασκευιώτης, ο στρατιώτης Παπαδογιώργος και ο σαλπικτής Πέππας. Όλοι αυτοί έπεσαν στις πρώτες μέρες της παραζάλης από ελληνικές σφαίρες δίπλα στους τάφους των ηρώων*

⁵ Εφημ. «Πατρίς», 25 Ιανουαρίου 1918.

⁶ Εφημ. «Πατρίς», 25 Ιανουαρίου 1918.

⁷ Γεώργιος Β. Λεονταρίτης: Η Ελλάδα στον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο 1917-1918, σελ. 212-213, εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 2005.

του 1897 στην Ταράτσα της Λαμίας. Σε λίγες ημέρες η θύελλα της τρομοκρατίας εκόπασε και οι 700 λιποτάκται του Συντάγματος άρχισαν να επιστρέφουν λίγοι-λίγοι».⁸

Υπάρχουν καταγραφές στον τύπο που αναφέρονται στην αποδοκιμασία των στασιαστών κι από αυτούς ακόμα τους γονείς τους. Στην εφημερίδα «Αστήρ» αναφέρεται: «Εξακολουθεί η προσέλευσις των με τοσαύτην επιπολαιότητα παρασυρθέντων εις το προδοτικόν κίνημα στασιαστών κληρωτών, αφού παρά των ιδίων αυτών γονέων αποπέμπονται και παρά των στρατευσίμων τών υπηρετούντων υπέρ επικρατήσεως της Πίστεως και της Πατρίδος, αποδοκιμάζονται πανταχού. Εις γέρων ονόματι Πανουργιάς εκ Λεβαδείας, γράφων προς τον υιόν του λοχίαν του στέλλει δακρύων τας ευχάς του, όπως του γράφει, διότι δεν συνεμερίσθη το ατιμωτικόν κίνημα. Έτερος πατήρ παρουσιάζων τον συμπαρασυρθέντα υιόν του εις τας Αρχάς, συνέστησεν εις αυτάς να τον τυφεκίσουν διότι δεν θέλει να έχη εις την οικογένειάν του ένα προδότην. “Άλλως είπεν ο υπερήφανος γέρων θα αναγκασθώ να τον σκοτώσω εγώ με το χέρι μου!”»⁹ Και η εφημερίδα «Εστία» γράφει: «Από τα τραγικώτερα αλλά και συγκινητικώτερα είναι το θέαμα γερόντων γονέων οδηγούντων με σκυμμένο το κεφάλι τα παιδιά των πίσω εις τον στρατόνα».¹⁰ Στην εφημερίδα «Θεσσαλία» αναφέρεται τούτο το περιστατικό: «Επτά εκ των στασιαστών έντρομοι τραπέντες εις τα όρη και καταδιωκόμενοι υπό των αρών των χωρικών, οι οποίοι ηρνούντο να επιτρέψουν εις τους νεωτέρους αυτούς εφιάλτας την είσοδον εις τα χωρία των, έφθασαν χθες εξηντηλέμοι εις Αλμυρόν, όπου και συνελήφθησαν. Με την σύλληψιν αυτών

---

⁸ Μπουλαλά Κλεάνθους; Ιστορία 2ου Συντάγματος Πεζικού, σελ. 46, τύποις Σ.Κ.Βλαστού, Αθήναι 1921

⁹ Εφημ. «Αστήρ», Σάββατο 27 Ιανουαρίου 1918.

¹⁰ Εφημ. «Εστία», 25 Ιανουαρίου 1918.

πάντες οι μετασχόντες του ηλιθίου και προδοτικού αυτού κινήματος, ευρίσκονται εις χείρας της δικαιοσύνης».¹¹

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία που δόθηκαν στη δημοσιότητα «εκ των εναπομεινάντων 419 λιποτακτών νομού Φθιωτιδοφωκίδος συνελήφθησαν 50, προσήλθον δε 334 οι υπολειπόμενοι 35. Εκ των 77 λιποτακτών της μοίρας πυροβολικού προσήλθον οι 44».¹² Και συμπληρώνει η εφημερίδα «Ακρόπολις»: «Υπολείπονται εν συνόλω 180 καταγόμενοι εκ Θηβών και Λεβαδείας, οι οποίοι πιθανώτατα συνελήφθησαν παρά των στρατιωτικών αποσπασμάτων Θηβών».¹³ Ο Γεώργιος Πλατής υπολογίζει ότι ο αριθμός των στρατιωτών και υπαξιωματικών που εγκατέλειψαν τους στρατώνες ανέρχεται στους χίλιους.¹⁴

Ένας από αυτούς που είχε πρωταγωνιστικό ρόλο, δείχνοντας υπερβάλοντα μάλιστα ζήλο, στην κατάσβεση του κινήματος ήταν ο μοίραρχος Μαντωνανάκης. Από την καταγραφή του Φίλιππου Δραγούμη στο ημερολόγιό του μαθαίνουμε: «Ο Μαντωνανάκης στα γεγονότα της Λαμίας πυροβόλησε στους στασιαστές μεγάλο αριθμό αφοπλισμένων αξιωματικών και οπλιτών σε αδιέξοδη χαράδρα».¹⁵

Στις 21 Ιανουαρίου ο Βενιζέλος έκανε στον τύπο βαρυσήμαντες δηλώσεις δείχνοντας την αποφασιστικότητα για τη συντριβή του παλαιού πολιτικού κόσμου. Οι δηλώσεις έχουν ως εξής:

«Το στασιαστικόν κίνημα της Λαμίας αποδείξαν ότι ευρισκόμεθα ενώπιον παρεσκευασμένης αντιδράσεως κατά της

---

¹¹ Εφημ. «Θεσσαλία», Δευτέρα 22 Ιανουαρίου 1918.

¹² Εφημ. «Αστήρ», Σάββατον 3 Φεβρουαρίου 1918.

¹³ Εφημ. «Ακρόπολις», Σάββατο 3 Φεβρουαρίου 1918.

¹⁴ Γεωργίου Αλεξ. Πλατή: Λαμία, Ιστορική και κοινωνική έρευνα, σελ. 167, εκδ. Δήμου Λαμιέων.

¹⁵ Στο ίδιο, σελ. 510.

επιτυχίας της επιστρατεύσεως επέβαλλεν εις την Κυβέρνησιν την λήσιν διαφόρων μέτρων προς ματαίωσιν και εν ανάγκη κατάπνιξιν πάσης τοιαύτης αντιδράσεως. Αλλά τα κυβερνητικά μέτρα δεν ηδύναντο να στραφώσι μόνον εις αναζήτησιν των υλικώς υπευθύνων της στάσεως. Τούτους θα ανεύρη η στρατιωτική δικαιοσύνη και καμμία αμφιβολία ότι αύτη θα επιτελέση το έργον της μετά της απαιτουμένης αυστηρότητος και άνευ αργοπορίας. Υπάρχουν όμως, πλην των υλικώς και αμέσως υπευθύνων και οι ηθικοί υπεύθυνοι. Υπάρχει δυστυχώς μέρος του παλαιού πολιτικού κόσμου της Ελλάδος, το οποίον, και αφού η Ελλάς ολόκληρος από τόσον μηνών ευρίσκεται εις πόλεμον προς την Βουλγαρίαν, έχει τόσον ημβλυμμένον το ηθικόν και εθνικόν αίσθημα, ώστε να εύχεται εκ του πολέμου τούτου νικήτρια να εξέλθη η Βουλγαρία και ηττημένη η Ελλάς. Και ο πόθος ούτος ο ανόσιος ρυθμίζει πάσαν σκέψιν και πάντα λόγον και πάσαν ενέργειαν αυτού. Κατά του μέρους τούτου του παλαιού πολιτικού κόσμου της Ελλάδος, συμμαχούντος προς τους εξωτερικούς εχθρούς, καθ' ων διεξάγομεν τον πόλεμον, επιβάλλεται η λήψις όλων των αναγκαίων μέτρων, όπως παύσουν ούτοι να δηλητηριάζουν τον εθνικόν οργανισμόν, επί τη ελπίδι να καταστήσουν αυτόν ανίκανον, όπως εξέλθη θριαμβεύων, εκ του πολέμου. Εν εκ των μέτρων, ων η λήψις επεβάλλετο άμεσος, ήτο ο εκτοπισμός των πολιτικών τούτων προσώπων. Και διότι εφρόνει η Κυβέρνησις ότι το μέτρον τούτο έπρεπε να ληφθή άνευ τινός αναβολής, διά τούτο προεκάλεσε το Διάταγμα, δι' ου κηρύσσεται η λήξις της Συνόδου της Βουλής, όπως μη χαθούν τρεις ή τέσσαρες ημέραι, όσαι θα απητούντο άλλως, εάν η Σύνοδος της Βουλής διήρκει, διά να ληφθή η αναγκαία άδεια πριν γίνουν αι εκτοπίσεις. Εννοείται ότι η κήρυξις της λήξεως της Συνόδου της Βουλής κάθε άλλο σημαίνει παρά προσπάθειαν της Κυβερνήσεως να υπεκφύγη τον κυβερνητι-

κόν έλεγχον. Η Βουλή πρόκειται να κληθή αμέσως διά νέου Διατάγματος εις νέαν Σύνοδον, ης η έναρξις δεν θα βραδύνη πέραν των 15 ημερών και ενώπιον της Εθνικής Αντιπροσωπείας θα αναλάβη η Κυβέρνησις ακεραίας τας ευθύνας της. Αλλά πρέπει να νοηθή καλώς, ότι τα γεγονότα της Λαμίας πείθουν την Κυβέρνησιν, ότι επιβάλλεται μεταβολή ριζική εις την τέως στάσιν αυτής απέναντι των αντιπάλων της. Έχει καθήκον και είναι αποφασισμένη να σεβασθή πάσαν αντιπολίτευσιν στρεφομένην κατά της εσωτερικής πολιτικής της, ή και αυτής της εξωτερικής, εφ' όσον πρόκειται να επικριθώσι τα μέτρα και αι ενέργειαι αυτής, ως μη άγουσαι τυχόν εις τον επιδιωκόμενον σκοπόν, όστις είναι να εξέλθη η Ελλάς νικήτρια εκ του πολέμου, και εφ' όσον πρόκειται να υποστηριχθή, ότι άλλη τις Κυβέρνησις δύναται τελεσφορότερον να διεξαγάγη τον αναληφθέντα αγώνα. Αλλ' εφ' όσον εν τη εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής της, υπέρ της οποίας έχει την συνείδησιν ότι έχει σύμφωνον την μεγάλην πλειοψηφίαν του έθνους, ευρεθή ενώπιον εσωτερικών αντιδράσεων, δι' ων επιδιώκεται αφ' ενός μεν να καταστή ανίκανος η Ελλάς να νικήση, αφ' ετέρου δε να διευκολυνθή η νίκη των κληρονομικών αυτής εχθρών, επί τη τερατώδει ελπίδι ότι τοιαύτη εθνική της Ελλάδος καταστροφή δύναται να αγάγη εις παλινόρθωσιν του εκπτώτου Βασιλέως, είναι ανάγκη να κηρυχθή ότι η Κυβέρνησις των Φιλελευθέρων είναι αποφασισμένη, εφ' όσον αναλαμβάνει της εμπιστοσύνης των νομίμων εξουσιών της χώρας, να κατασυντρίψη πάσαν τοιαύτην αντίδρασιν».¹⁶

Με τις δηλώσεις του αυτές ο Βενιζέλος διαγράφει τους άξονες πάνω στους οποίους άμεσα θα κινηθεί. Έτσι, δεν χάνει την ευκαιρία καταστέλλοντας τις ταραχές να εξουδετερώσει τους πολιτικούς αντιπάλους του αλλά και το σύνολο φιλοβασιλικό κίνημα και να κυριαρχήσει στο πολιτικό

¹⁶ Εφημ. «Νέα Ελλάς», Τρίτη 23 Ιανουαρίου 1918.

παιχνίδι. Έχοντας ήδη αποφασίσει να προβεί στη σύλληψη ορισμένων επικίνδυνων, όπως πίστευε, βασιλοφρόνων βουλευτών, ενέκρινε διάταγμα για διακοπή των εργασιών της Βουλής επί δεκαπενθήμερο, αναστέλλοντας με αυτό τον τρόπο τη βουλευτική ασυλία, η οποία, καθώς όριζε το Σύνταγμα, ίσχυε κατά τη διάρκεια των συνόδων της Βουλής. Η κυβέρνηση εμφανιζόταν πλέον αποφασισμένη όχι μόνο να καταπνίξει τις εκδηλώσεις δυναμικής αντίστασης, όπως τα κρούσματα στασιασμού, αλλά και να εξουδετερώσει όσους πολιτικούς ηγέτες θεωρούσε άμεσα ή έμμεσα υπαίτιους για τις ταραχές.¹⁷ *«Στην Αθήνα και στον Πειραιά»*, γράφει ο Λεονταρίτης, *«συνελήφθησαν και εκτοπίστηκαν τον Φεβρουάριο πάνω από 150 εξέχουσες προσωπικότητες, μεταξύ των οποίων πρώην υπουργοί και βουλευτές, καθώς και δεκατρείς επιφανείς καθηγητές του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ανάλογες συλλήψεις έγιναν και σε άλλες πόλεις»*.¹⁸

Το Α' Σώμα Στρατού εξέδωσε στις 22 Ιανουαρίου ανακοινωθέν με το οποίο εκτοπίζονται φιλοβασιλικοί πολιτικοί, στρατιωτικοί και βιομήχανοι. Αυτό έχει ως εξής:

«Κατόπιν εξηκριβωμένων ενεργειών, τεινουσών εις την διάσπασιν της εθνικής ενότητας και την εθνικήν καταστροφήν διά της δημιουργίας εν ταις παρούσαις στιγμαίς, στασιαστικών κινημάτων, και προς αποσόβησιν πάσης τοιαύτης εν μέλλοντι ενεργείας, εν συνεχεία των ληφθέντων γενικών μέτρων, συνελήφθησαν και απηλάθησαν κατόπιν διαταγής της Κυβερνήσεως οι:

- 1) Θ. Υψηλάντης, πρώην σταυλάρχης του εκπτώτου.
- 2) Σπυρίδων Λάμπρος, πρώην πρωθυπουργός.

---

¹⁷ Γεώργιος Β. Λεονταρίτης: *Η Ελλάδα στον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο 1917-1918*, σελ. 212-213, εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 2005.

¹⁸ Γεώργιος Β. Λεονταρίτης: *Η Ελλάδα στον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο 1917-1918*, σελ. 215, εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 2005.

- 3) Ευγένιος Ζαλοκώστας, πρώην υπουργός των Εξωτερικών.
- 4) Γεώργιος Μπαλτατζής, πρώην υπουργός.
- 5) Νικόλαος Τριανταφυλλάκος, πρώην υπουργός.
- 6) Παναγιώτης Τσαλδάρης, πρώην υπουργός.
- 7) Ιωάννης Χατζόπουλος, απόστρατος συνταγματάρχης, πρώην υπουργός.
- 8) Ιωάννης Ράλλης, υιός του πρώην πρωθυπουργού.
- 9) Γεώργιος Αναστασόπουλος, δικηγόρος, πρώην βουλευτής Αττικής¹⁹

Επίσης συνελήφθησαν και απελάθησαν ο απόστρατος αντιστράτηγος Κ. Κουμουνδούρος και ο βιομήχανος Δ. Καλλιμασιώτης, ενώ ο πρώην πρωθυπουργός Στέφανος Σκουλούδης «όστις, λόγω της προβεβηκυίας ηλικίας του, μένει κρατούμενος εν τη οικία του, επιτραπείσης της επικοινωνίας μεθ' ωρισμένων προσώπων.

Αθήνησι τη 22 Ιανουαρίου 1918
Α' ΣΩΜΑ ΣΤΡΑΤΟΥ
Δ.Ι.ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ». ²⁰

Τέθηκαν σε κατ' οίκον περιορισμό ακόμη τέσσερις ή πέντε γυναίκες «καθ' ότι οχυρούμεναι όπισθεν του φύλου των προβαίνουν εις ανθελληνικάς εκδηλώσεις εις δημόσια κέντρα». ²¹ Οι γυναίκες αυτές είναι: Κατερινούλα Λάμπρου, Τρανταφυλλάκου, Τζιτζικά Ράλλη, Μαρία Στράτου και Ναδίνα Σχλήμαν. ²² Για το λόγο αυτό «μη θέλουσαι να σωφρονισθούν» το Συμβούλιο «συνεζήτησε την εκτόπισιν εξ Αθηνών». Τις περιόρισαν έτσι σε μοναστήρι. ²³

¹⁹ Εφημ. «Νέα Ελλάς», Τρίτη 23 Ιανουαρίου 1918.

²⁰ Εφημ. «Νέα Ελλάς», Τρίτη 23 Ιανουαρίου 1918.

²¹ Εφημ. «Νέα Ελλάς», Τρίτη 23 Ιανουαρίου 1918.

²² Εφημ. «Νέα Ελλάς», Κυριακή 28 Ιανουαρίου 1918.

²³ Εφημ. «Νέα Ελλάς», Κυριακή 28 Ιανουαρίου 1918.

Την επόμενη, 23 Ιανουαρίου, σε συνέχεια των προηγούμενων συλλήψεων και απελάσεων δόθηκαν από το Γρ. Α' Σώματος Στρατου και τα ονόματα:

- 1) Σπ. Στάης, πρώην βουλευτής.
- 2) Αγ. Κανελλόπουλος, πρώην βουλευτής
- 3) Χ. Μητσόπουλος, πρώην βουλευτής.²⁴

Ακόμη και όσοι αποδοκίμαζαν παλαιότερα τις ακρότητες της κυβέρνησης επικροτούσαν στη συγκεκριμένη περίπτωση την άμεση και αυστηρή τιμωρία των ενόχων ως τελεσφορότερο προληπτικό μέτρο εναντίον άλλων παρόμοιων ταραχών. Ο λόρδος Γκράνβιλ σημειώνει: «*Νομίζω πως η παραδειγματικά αυστηρή τιμωρία κάποιων – ελαχίστων – επιφανών προσωπικοτήτων θα εξυπηρετούσε καλύτερα τις προσπάθειες καταστολής του στασιαστικού κινήματος παρά οι συνεχείς συλλήψεις, εκτοπισμοί κτλ. ασήμαντων ανθρώπων*».²⁵ Ο βενιζελικός τύπος στήριζε την πολιτική της ρήξης μιας και αξίωνε εδώ και τώρα την αυστηρή τιμωρία όλων όσοι λογίζονταν ως οι πραγματικοί ταγοί της φιλοβασιλικής φατριάς και βρίσκονταν στην Αθήνα εξαπολύοντας σφοδρότατες επιθέσεις.²⁶

Στη Λαμία κατά τις πρώτες ημέρες μετά την έκρηξη της στάσης συνελήφθησαν και εκτοπίστηκαν περισσότερα από 30 άτομα. Τα ονόματα αυτών είναι: Παπαδόπουλος, Γραμματικός δικηγόρος, Γιαννακόπουλος κτηματίας, Ανδρούτσος έμπορος, Ν. Αντύπας, Μπουλτζάς και Κ. Αντύπας καφεπώλες, Καρακαντάς κτηματίας, Κοσκινάς και Δημακόπουλος παπάδες, που είχαν λάβει μέρος στο ανάθεμα,

---

²⁴ Εφημ. «Νέα Ελλάς», Τετάρτη 24 Ιανουαρίου 1918.

²⁵ Γεώργιος Β. Λεονταρίτης: Η Ελλάδα στον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο 1917-1918, σελ. 214, εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 2005.

²⁶ Γεώργιος Β. Λεονταρίτης: Η Ελλάδα στον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο 1917-1918, σελ. 213, εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 2005.

Πιτσιρίκος φαρμακοποιός, Μπαρτζώκας υπάλληλος φαρμακείου, Μιχαλόπουλος, ο τέως δήμαρχος Στρυγιόπουλος, ο τέως γυμνασιάρχης Σπηλιόπουλος, Γιαννέτος και Πανόπουλος ταγματάρχες, Παπαδογεώργος φοιτητής, Τσαριγκούσης έμπορος ψιλικών, Μ. Κοκκαλάκης και Γ. Κοκκαλάκης κτηματίες, Γ. Τσότρας αμαξηλάτης, Γιαννούκος έμπορος, Τσόγκας λογιστής, Χρηστάκης υποδηματοποιός, Ν. Χονδρόπουλος έμπορος, Ι. Χονδρόπουλος υποδηματοποιός, Σπηλιώτης υποδηματοποιός.²⁷

---

²⁷ Εφημ. «Πατρίς», 3 Φεβρουαρίου 1918.